

УДК: 336.717.22

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ КОН'ЮНКТУРИ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ

Ірина Вікторівна ДІДЕНКО

аспірант кафедри фінансів ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

E-mail: Iryna.Dydenko@mail.ru

Анотація. У даній статті проведено детальний огляд та аналіз походження категорій «кон'юнктура» та «кон'юнктура ринку». На основі різних підходів було виведено авторське визначення для поняття кон'юнктури депозитного ринку. В рамках цього визначення досліджено сутність попиту, пропозиції та рівноважної ціни на даному ринку, його конкурентне середовище, а також депозитні ризики.

Аннотация. В данной статье был проведен детальный обзор и анализ происхождения категорий «конъюнктура» и «конъюнктура рынка». На основании разных подходов было выведено авторское определение для такого понятия как конъюнктура депозитного рынка. В рамках этого определения было исследовано сущность спроса, предложения и равновесной цены на этом рынке, его конкурентную среду, а также депозитные риски.

Ключові слова: *кон'юнктура, депозитний ринок, кон'юнктура депозитного ринку, депозитний ризик, депозитна політика банку.*

Ключевые слова: *конъюнктура, депозитный рынок, конъюнктура депозитного рынка, депозитный риск, депозитная политика банка.*

Постановка проблеми: депозитний ринок як частина фінансового ринку забезпечує його повноцінну діяльність, оскільки саме від нього залежить процес циркуляції та трансформації фінансових ресурсів між різними економічними суб'єктами. Взаємодія між попитом і пропозицією, на основі яких встановлюється рівноважна ціна у вигляді відсотку по депозитах, створює підґрунтя для організації кон'юнктури депозитного ринку. Однак обмежуватись при розгляді кон'юнктури ринку лише цими трьома категоріями також не можна, оскільки на неї беззаперечно впливає конкурентне середовище і ступінь ризикованості ситуації (у випадку із депозитним ринком – це депозитні ризики різного роду).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження категорій «кон'юнктура» та «кон'юнктура ринку» займається багато різних дослідників ще із XIX ст. Цілий ряд вітчизняних та іноземних вчених-економістів присвятили свої праці вивченню специфіки кон'юнктури ринку залежно від галузі, до якої відноситься це поняття. С. А. Первушин, В. В. Беляєв, Л. В. Обеленцева, В. Репке, Т. О. Примак та багато інших зробили вагомий внесок в розкриття сутності і природи «кон'юнктури ринку». Було запропоновано різні точки зору стосовно

якісного складу цього поняття та обґрунтовано зв'язок між його складовими частинами.

Невирішені раніше частини проблеми. Існуючі підходи щодо розкриття сутності поняття «кон'юнктура ринку» не дозволяють в повній мірі описати ті складові елементи, які на нашу думку, є обов'язковими під час розгляду даної категорії. Крім того, в контексті дослідження депозитного ринку, як одного із сегментів фінансового ринку, поняття його кон'юнктури взагалі не розкривалося дослідниками або ж лише частково висвітлювалося паралельно із аналізом грошового ринку. Тому дана проблематика є актуальною і потребує більш ґрунтового підходу в її дослідженні.

Метою статті є аналіз сучасних визначень поняття «кон'юнктура ринку» та виокремлення основних підходів щодо розкриття його сутності, а також комплексне пояснення взаємодії між основними кон'юнктурними елементами депозитного ринку.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Поняття «кон'юнктура» (conjuncture) вперше почало використовуватись ще в добу Середньовіччя у військовій справі і із латинської мови означало «з'єднання» [19]. Пізніше через його співзвучність і співставлення зі словом

«констеляція» кон'юнктуру почали використовувати в астрономії для опису положення зарок на небі [13]. Більш наукового визначення поняття «кон'юнктура» набуло в XIX ст. завдяки німецькому соціологу Фердинанду Лассалю в його роботі «Капітал і труд» [10], де визначав кон'юнктуру як сукупність невідомих факторів і умов, які визначають існування людини в меркантильному суспільстві.

Із розвитком народного господарства і економіки в цілому поняття «кон'юнктура» почали використовувати для опису загального стану ринку, внаслідок чого з'явилося економічне словосполучення «кон'юнктура ринку». Одним із перших, хто дав визначення поняттю «кон'юнктура ринку» став видатний німецький економіст XIX ст. А. Вагнер у своїй роботі «Основи політичної економії», де йшлося про те, що кон'юнктура – це сукупність технічних, економічних, громадських та юридичних умов, які визначають виробництво, попит і ціни на товари, незалежно від господарюючих суб'єктів [21]. Подальші розробки даного поняття вітчизняними і зарубіжними науковцями дозволили розширити його визначення.

Дослідивши існуючі визначення поняття

«кон'юнктура ринку», ми об'єднали деякі з них в окремі шість підходів (рис. 1).

Визначення С. А. Первушина [14], В. Г. Громана [5], М. Бунятяна [4], і В. В. Беляєва [2] об'єднані в перший підхід, оскільки вони описують кон'юнктуру ринку як динамічний стан ринку, що носить коливальний характер і залежить від ряду зовнішніх та внутрішніх факторів.

В. Г. Бодров [3], І. Білявський та Л. В. Обеленцева [12] виступають представниками другого підходу, в рамках якого вони визначають кон'юнктуру ринку як сукупність конкретно визначених економічних, соціальних, політичних та інших умов, що впливають на стан ринку в цілому.

Паралельно із різними умовами ринку на його стан можуть також впливати ряд його внутрішніх і зовнішніх факторів (економічних, соціальних, ринкових, політичних та ін.), які утворюють кон'юнктуру ринку на думку прихильників наступного, виділеного нами підходу: В. В. Левицький [11], Ю. Д. Косікова, В. Р. Кучеренко [9], Є. Д. Чацкіс [20] та ін.

Рис. 1. Підходи щодо визначення кон'юнктури ринку

Кон'юнктура ринку як процес відтворення – це четвертий підхід щодо розкриття сутності даного поняття. Такі вчені як Д. І. Костюхін [8], Ф. Г. Піскопель [15] та В. Г. Клінов [7] відстоюють думку, що кон'юнктура ринку є процесом ринкового відтворення в будь-якому його прояві і відрізняється один від одного в залежності від конкретного історичного періоду.

Співвідношення між попитом і пропозицією, що встановилося на ринку, є основою для його кон'юнктури. Саме таке бачення цієї категорії запропонували вчені, які представляють п'ятий підхід: В. Репке [17], А. Є. Савенко [18], С. П. Коваль. Головна особливість такої визначальної взаємодії, на думку дослідників, в тому, що її не можливо обчислити, оскільки вона по-

стійно змінюється. Останній підхід щодо визначення кон'юнктури ринку розкриває її суть через загальний стан економіки, що сформувався в результаті зміни різних економічних показників (В. М. Соловйов, Т. О. Примак [16], С. Б. Мухін та ін.).

Виділені підходи окремо один від одного не дають комплексного розуміння поняття кон'юнктури ринку. Тому ми пропонуємо об'єднати другий, третій і четвертий підходи та запропонувати власне визначення для нього. Отже, кон'юнктура ринку – це система зовнішніх і внутрішніх факторів (економічних/неекономіч-

них) та умов відтворення ринку, яка виражається в співвідношенні між попитом, пропозицією, рівноважною ціною і сукупністю конкурентів, які ведуть діяльність на цьому ринку.

Депозитний ринок є одним із невід'ємних структурних елементів системи фінансового ринку. Будь-які кон'юнктурні коливання, які відбуваються на фінансовому ринку, обов'язково впливають на структурний стан депозитного. Тобто та система ринкових факторів та умов, що визначають роботу депозитного ринку, є частиною системи умов і факторів фінансового ринку загалом (рис. 2).

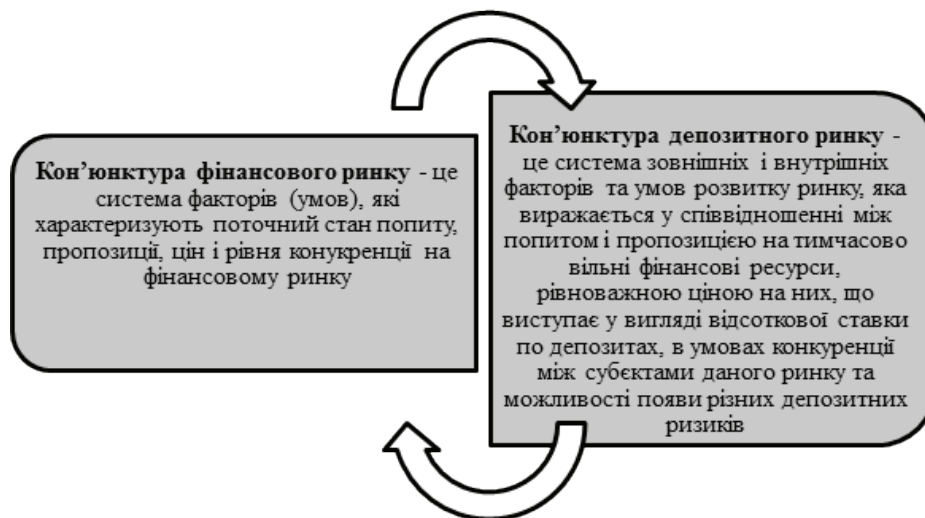

Рис. 2. Взаємозв'язок між кон'юктурою фінансового та депозитних ринків

Саме тимчасово вільні фінансові ресурси – це об'єкт депозитного ринку, вони і лежать в основі визначення ключових показників кон'юнктури депозитного ринку:

- попит на тимчасово вільні фінансові ресурси;
- пропозиція тимчасово вільних фінансових ресурсів;
- рівноважна ціна на тимчасово вільні фінансові ресурси;
- конкурентне середовище депозитного ринку;
- депозитний ризик.

Ринковий попит і пропозиція – це нерозривні категорії, які завжди взаємовизначають одна одну. В основі функціонування депозитного ринку лежить мобілізація, упорядкування, розподіл і перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів між його учасниками. Виходячи із класичного визначення категорії ринкової пропозиції, це такий обсяг товарів чи послуг, який виробни-

ки хочуть і можуть поставити на ринок за певною вигідною для них ціною у визначений період часу [1]. На депозитному ринку таким товаром є тимчасово вільні фінансові ресурси суб'єктів даного ринку (депозитних і недепозитних інститутів), тобто їхні заощадження. Та частка заощаджень, яку суб'єкти депозитного ринку готові перевести у форму депозитів залежить від багатьох чинників. Основними з них є: дохідність, ризикованість, а також простота і легкість переведення заощаджень в готівкову форму, тобто їхня ліквідність. Крім того, на швидкість переходу фінансових ресурсів із форми заощаджень у форму депозитів впливає також характер їхньої мобілізації. Якщо заощадження неорганізованими (зберігаються у готівковій чи натуральній формі безпосередньо на руках суб'єктів депозитного ринку), то вони напряму через банківські установи перетворюються на депозити. Проте неорганізовані заощадження можуть стати організованими за допомогою різноманітних фінансових небанківських

установ і потім також стати депозитами (рис. 3).

Попит на депозитному ринку формують відповідно депозитні і недепозитні інститути, проте більшою мірою це саме комерційні банки, які акумулюють у себе тимчасово вільні фінансові ресурси. Банки, як ключові інститути на депозитному ринку, під час залучення зовнішніх фінансових ресурсів керуються власною депозитною політикою, яка дозволяє сформувати вигідний

набір депозитних продуктів, розділивши їх на групи або сегменти, ефективно перерозподілити залучені ресурси, запропонувати індивідуальний підхід до кожного клієнта, враховуючи специфіку останнього, з метою підтримки ліквідності банку. Таким чином, попит на тимчасово вільні фінансові ресурси на депозитному ринку є відносною категорією, оскільки залежить від специфіки і стратегії діяльності банківських установ.

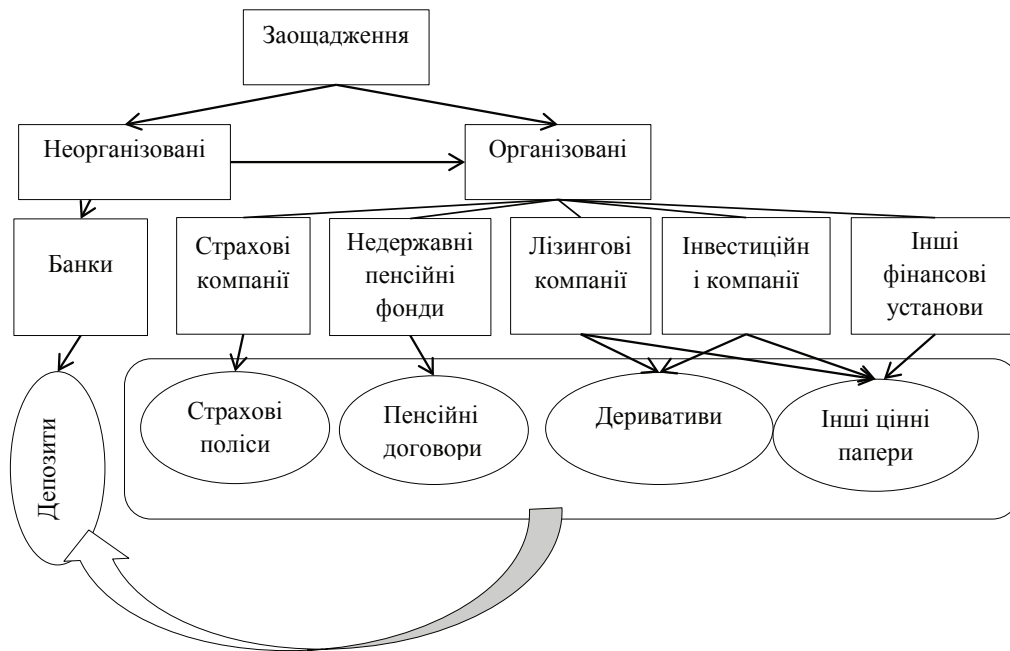

Рис. 3. Процес трансформації заощаджень в депозити на депозитному ринку

Залежність між ринковим попитом і пропозицією завжди відображається у встановленні рівноважної ціни на товар. На депозитному ринку рівноважна ціна на товар – це ціна на депозити, тобто той відсоток, який банк готовий заплатити своєму клієнту за тимчасове користування його фінансовими ресурсами, а клієнт, у свою чергу, готовий отримати за тимчасове використання своїх ресурсів. Рівноважна ціна на депозити є своєрідним індикатором надійності банку і довіри до нього клієнтів. Дана ціна визначається і встановлюється кожним окремим банком, однак формується під впливом великої кількості різноманітних факторів. Ключовими серед них, на нашу думку, є:

- структура депозитного портфелю банку;

- середній рівень цін на депозити на ринку в цілому;

- загальний стан економіки і політики в країні.

Кожен із зазначених факторів може викликати як зростання, так і зменшення цін на депозити, що провокує банки постійно ризикувати власною ліквідністю, а держателів фінансових ресурсів – не тільки додатковою вигодою (відсотком по депозитах), а і всією сумою коштів, розміщеною в банку. З'являється таке поняття як депозитний ризик. Будь-якому економічному ризику притаманні такі риси: суперечливість, альтернативність і невизначеність [6]. Депозитний ризик є одним із економічних ризиків, а саме різновидом фінансового ризику (рис. 4).

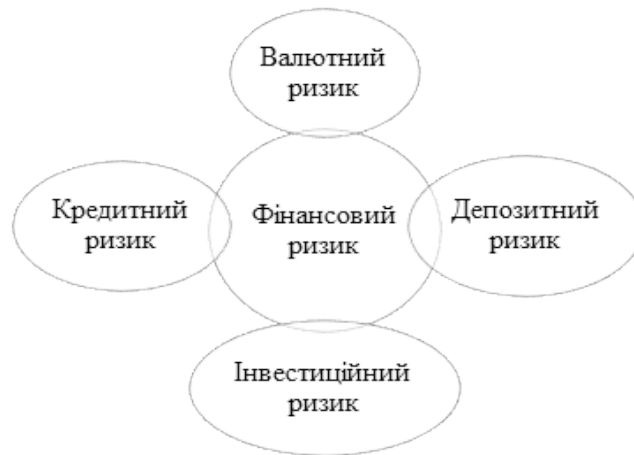

Рис. 4. Місце депозитного ризику у якості складової частини фінансового ризику

Депозитний ризик постійно перебуває в тісному зв'язку з іншими фінансовими ризиками. Будь-які коливальні процеси, що відбуваються інвестиційному чи валютних секторах фінансового ринку безсумнівно матимуть вплив і на процес формування депозитної бази комерційних банків. Крім того, депозити часто «тікають» із банків (відомий економічне явище «втеча» депозитів) не лише під тиском різноманітних економічних змін, а також і через нестабільну політичну або військову ситуацію. Тому банки повинні убезпечити себе і своїх клієнтів від настання подібного роду ризикової ситуації. Це можливо за рахунок використання внутрішніх систем гарантування або страхування вкладів. Такі функції можуть бути виконані як самим банком, так і третьою стороною, наприклад, страховими компаніями або спеціальними фондами, які мають право займатися подібною діяльністю.

Кон'юнктура будь-якого ринку не обходиться без ще одного обов'язкового елемента – конкурентного середовища. На депозитному ринку воно забезпечується завдяки суб'єктам даного ринку, що ведуть свою діяльність на ньому. З першої точки зору може скластися таке враження, що конкурувати між собою за депозитні ресурси можуть тільки депозитні інститути (комерційні банки, ощадні банки, ощадні або кредитні асоціації та спілки). Так, дійсно, саме вони формують попит на тимчасово вільні фінансові ресурси і ведуть постійну боротьбу за кожного додаткового вкладника. Однак, варто також враховувати і певний фактор конкуренції між самими вкладниками, зокрема, в першу чергу, недепозитними інститутами (пенсійними фондами, страховими компаніями, інвестиційними компаніями

та ін.), а також іншими суб'єктами економічної діяльності (державні підприємства та організації, акціонерні товариства, фізичні особи та їхні об'єднання). Ці суб'єкти депозитного ринку зацікавлені в тому, щоб розмістити свої фінансові ресурси з якомога меншим ризиком для себе і в той же час із максимально можливою вигодою. З метою розширення бази вкладників банки використовують ряд економічних і неекономічних заходів, які представляють собою його депозитну політику. Іншими словами будується програма дій в напрямку залучення нових клієнтів на основі базових засад банківського менеджменту. Від організації депозитної політики банку залежатимуть не тільки його прибутки, а також і рівень його надійності, що у свою чергу створюватиме його позитивний імідж на депозитному ринку в цілому.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що під час дослідження поняття «кон'юнктура», а також безпосередньо «кон'юнктура ринку» і «кон'юнктура депозитного ринку» треба використовувати комплексний підхід, враховуючи всі можливі грані розкриття їхньої сутності. Під час формулювання авторського підходу до визначення кон'юнктури депозитного ринку, нами були враховані ті особливості, які притаманні саме цьому ринку і несуть вирішальний вплив на організацію управління фінансовими потоками на ньому. Оскільки об'єктом депозитного ринку є тимчасово вільні фінансові ресурси суб'єктів господарювання, то в якості структурних елементів, які формують кон'юнктуру даного ринку, були виділені і досліджені наступні: попит на тимчасово вільні фінансові ресурси і пропозиція на них, рівноважна ціна

або іншими словами ставка відсотку на депозити та конкурентне середовище, у якому ведуть свою діяльність суб'єкти депозитного ринку. Крім того, запропоновано також врахувати під час характеристики кон'юнктури депозитного ринку ті

депозитні ризики, які постійно супроводжують процес перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками ринку. Подальший розвиток даного дослідження вбачаємо в аналізі кожного виділеного кон'юнктурного елементу окремо, а також у взаємодії один з одним.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія : Політекономія / В. Д. Базилевич, В. М. Попов, К. С. Базилевич, Н. І. Гражевська // «Знання-Прес», 2007. — С. 719.
2. Беляева В. В. Кон'юнктура рынка: исследование и обоснование управленческих решений / В. В. Беляева // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. — № 6 (68), 2010. — С. 110-115.
3. Бодров В. Г. Внутрішній ринок України: теорія та стратегія посткризового розвитку : наук.-метод. розробка / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, В. О. Гусев та ін. — К. : НАДУ, 2011. — С. 80.
4. Бунятян М. А. Экономические кризисы. Опыт морфологии и теории периодических экономических кризисов и теории кон'юнктуры / М. А. Бунятян. — М. : Тип. «Мысль», 1915. — С. 337.
5. Громан В. Г. Кон'юнктура народного хозяйства СССР / В. Г. Громан // Бюллетень Госплана. — Выпуск 1-2. 1924.
6. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. пос. / Л. І. Донець. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — С. 312.
7. Клинов В. Г. Вопросы теории экономической кон'юнктуры / В. Г. Клинов, А. Б. Мануковский, Е. М. Хартуков, Л. И. Цыгичко // Учебное пособие. — М. : Изд. МГИМО, 1988. — С. 152.
8. Костюхин Д. И. Большая советская энциклопедия / Д. И. Костюхин. — М., 1973, т. 13. — С. 280.
9. Кучеренко В. Р. Проблемы кон'юнктурных исследований на рынках товаров и услуг / В. Р. Кучеренко, В. А. Карпов, И. А. Соломенцев // Научное издание. — Одесса : ОГЭУ, 2006. — С. 205.
10. Лассаль, Ф. Капитал и труд / Ф. Лассаль // С. Петербург, Яковенко В. И., 1906 — С. 32-36.
11. Левицький В. В. Формування стратегій розвитку підприємств на засадах прогнозування кон'юнктури ринку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності) / В. В. Левицький. — Львів, 2008. — С. 24.
12. Обеленцева Л. В. Кон'юнктурні дослідження галузевого ринку : підручник / Л. В. Обеленцева // Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. — Х. : ХНАМГ, 2010. — С. 249.
13. Первушин С. А. Кон'юнктура современного мирового хозяйства / С. А. Первушин // Вестник статистики, № 5-8. — 1921.
14. Пископель Ф. Г. Основы изучения кон'юнктуры капиталистического хозяйства / Ф. Г. Пископель. - М. : Международные отношения, 1960. — С. 35.
15. Примак Т. О. Маркетинг / Т. О. Примак // Навч. посіб. — К. : МАУП, 2004. — С. 228.
16. Репке В. Кон'юнктура / В. Репке. - М. : Финансовое изд-во НКФ СССР, 1927. — С. 176.
17. Савенко А. Є. Дослідження ринкової кон'юнктури — важливий фактор фінансової стабілізації / А. Є. Савенко, С. П. Коваль // Науковий вісник Академії муніципального управління, серія «Економіка». Збірник наукових праць, 2009. — Випуск 6. — С. 19-26.
18. Суэтин А. А. Кон'юнктура рынка: методика анализа и прогноза [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.elitarium.ru/2011/07/28/konjunktura_rynka_metodika.html.
19. Чацкис Е. Д. Толковый словарь финансово-бухгалтерских терминов и понятий / Е. Д. Чацкис. — Донецк, 1996. — С. 320.
20. Чичерин Б. Н. Собственность и государство. Книга вторая / Б. Н. Чичерин. — М. : 1883. — С. 474.